

Мадумарова Малохат Косимовнанын “Жогорку окуу жайларда Манас таануу курсун тарых предмети менен интеграциялап окутуунун илимий-методикалык негиздери” деген аталыштагы 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча, педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишине карата

РАСМИЙ ОППОНЕНТТИН ПИКИРИ

Изилдөө үчүн тандалып алынган теманын актуалдуулугу.

Мадумарова Малохат Косимовнанын “Жогорку окуу жайларда Манас таануу курсун тарых предмети менен интеграциялап окутуунун илимий-методикалык негиздери” аттуу диссертациясында ЖОЖдордо студенттердин окуу предметтерине болгон кызыгуусунун төмөндөөсү окутуу процессинин көйгөйлүү маселелеринин бири болуп калгандыгын белгилейт. Ошондуктан азыркы учурда педагогика илиминде интеграциялык идеяларды пайдаланып, окутуу–тарбиялоо процесстеринин эффективдүүлүгүн арттыруу үчүн, жаңы багыттарды издөө, дүйнөлүк тажрыйбаларды окуу процесстерге пайдалануу талап кылынгадыган косотүү менен, ал тажрыйбалардын бири - албетте, окуу предметтерин интеграциялап окутуу экендиги жана ал аркылуу студенттердин ой жүгүртүүсүн өстүрүү, билимдерди толуктоо, ар түрдүү татаал баскычтагы маалыматтардын багыттарын бириктирип, бир багытта толук билим алууга жетишүү - замандын талабына айлангадыгын белгилейт.

Интеграциялоо түшүнүгү интеграцияланган окутуу системасындагы дидактикалык процесстерди уюштуруу жана өткөрүү методдорун окуу процессинде талаптагыдай колдоно билүүнү коздойт. Ал эми интегративдүү окутууну уюштуруу студенттердин эмоционалдык жактан өнүгүүсүнө жана чыгармачыл инсан катары калыптануусуна өбөлгө түзөт.

Ушул өңүттөн алганда педагогика илиминде Манас таануу предметин окутуунун өзүнчө методдорун иштеп чыгуунун методикалык проблемаларын чечүү маселеси актуалдуу болуп саналат. Бул жаатта, белгилүү педагог-окумуштуулар: С.Байгазиев, Б.Оторбаев жана КРнын Эл мугалими, тажрыйбалуу практик мугалим Б.Исаков бир канча эмгектерди жаратышты. Ошентсе да, азырынча, Манас таануу предметин интеграциялап окутуунун илимий-методикалык негиздери биротоло иштелип чыккан деп айтуу эртелик кылат. Жогорудагы окумуштуулардын айрым эмгектерде гана предмет аралык байланыштын маселелери каралган болсо да, алар аталган маселенин илимий-методикалык проблемаларын ар тарабынан жеткилең чечкен эмес, анын дидактикалык системасы белгилүү бир ырааттуулукка салынбаган. Тарых менен Манас таануу предметин интеграциялап окутуунун модели түзүлбөгөн, анын бирдиктүү мазмуну аныкталбаган, ал мазмунду ишке ашыруу технологиялары толук түрдө иштелбеген жана анын каражаттары да толук аныкталбаган.

Диссертациялык изилдөөнүн алкагында жогорку окуу жайларында Манас таануу курсун тарых предмети менен интеграциялап окутуу процессинде төмөнкү **карама-каршылыктар** бар экендиги аныкталган:

-ЖОЖдордо Манас таануу курсунда тарыхый мүнөздөгү программалык материалдар окулуп келе жатса да, алар жеткиликтүү деңгээлде интеграцияланып үйрөнүлбөгөндүгү;

-“Манас” эпосу илимий-изилдөөлөрдө тарыхый фактылар менен бирге изилденип келет, бирок учурдагы методист – окумуштуулардын эмгектеринде интеграциялап окутуунун илимий-методикалык проблемалары жеткилең чечилбей келе жаткандыгы, анын дидактикалык системасы белгилүү бир ырааттуулукка салынбагандыгы;

-ЖОЖдордо тарых менен Манас таануу предметин интеграциялап окутуунун модели түзүлбөгөндүгү, анын бирдиктүү мазмуну, аны ишке ашыруу технологиялары жана каражаттары толук түрдө аныкталбагандыгы.

Ошондуктан Манас таануу предметин тарых менен интеграциялап окутуу проблемасын учурдагы чечиле элек жана чечүүнү талап кылгандыгы, изилдөөнүн актуалдуулугун аныктайт.

Изилдөөнүн жаңылык деңгээлин төмөнкүлөр менен аныкталат:

1. Манас таануу курсун кыргыз элинин тарыхы менен интеграциялап окутуунун мазмуну, тематикалары, аларды интеграциялап окутуунун критерийлеринин иштелип чыгышы;

2. Аталган предметти интеграциялап окутуунун илимий-методикалык моделдеринин иштелип чыгышы жана аларды жүзөгө ашыруу технологияларынын, формалары менен методдорунун сунушталышы;

3. Тарых менен Манас таануу предметтерин интеграциялап окутуу аркылуу студенттердин кыргыз элинин тарыхын бир бүтүндүктө оздөштүрүү менен, студенттердин адабий-чыгармачылык компетенттүүлүктөрүн өркүндөтүүнүн натыйжалуу методикасынын иштелип чыгып, практикага сунушталышы.

Изилдөөнүн максаты жогорку окуу жайларында Манас таануу предметин тарых предмети менен интеграциялап окутуунун теориялык жана методикалык негиздерин аныктоо.

Аталган максатка жетүү үчүн төмөнкүдөй милдеттер коюлган:

- Интеграциялап окутуунун тарыхын, дүйнөлүк тажрыйбасын, анын таанып-билүүнү өнүктүрүүдөгү маани-маңызын, интеграциялоонун түзүлүшүн изилдеп үйрөнүү жана жалпылоо;

- Кыргызстандын ЖОЖдорунун шартында Манас таануу курсун тарых предмети менен интеграциялап окутуунун теориялык негиздерин, дидактикалык мүнөздөмөсүн, критерийлерин аныктоо жана аларды илимий жактан негиздөө;

- Манас таануу курсун тарых предмети менен интеграциялап окутуунун мазмунун, бирдиктүү системасын, методикалык моделин, методдорун жана аны жүзөгө ашыруунун технологиясын иштеп чыгуу;

- Предметтер аралык интеграциялап окутуунун мүмкүнчүлүктөрүн, алардын натыйжалуулугун арттыруучу каражаттарды табуу жана аларды экспериментте сыноо.

Диссертациянын түзүлүшү системалуу жана логикалык жактан ырааттуу.

Диссертациянын биринчи главасы “Азыркы мезгилдеги интеграциялык окутуу процесстери жана анын педагогикалык маани-маңызы” деп аталып, интеграциялоо проблемасынын философиялык, педагогикалык–психологиялык жана методикалык адабияттардагы орун алышын талдоого алган (15-33-бб.).

Ошондой эле, ЖОЖдордо гуманитардык билим берүүдөгү интеграциялап окутуунун маани-маңызы, генезиси, учурдагы абалы жана келечеги анализге алынган (33-42-бб.). Интеграциялап окутуунун мазмунун талдап, учурдагы абалы каралган. Интеграциянын жалпы функцияларына (методологиялык, өнүктүрүүчүлүк, билим берүүчүлүк, технологиялык жана тарбиялык-таалим берүүчүлүк) төмөнкүчө анализ берилген. Методологиялык функция-инсанды аалам, чөйрө менен жалпы биримдикте экендигин үйрөтөт. Өнүктүрүүчүлүк функция-интеграция дифференциялоо жолу менен ишке ашат. Дифференция перспективалык, ой жүгүртүүчүлүк сыяктуу жаңы кыймыл-аракеттердин пайда болушуна жана психикалык ишмердүүлүктү өнүктүрүүгө алып келет. Билим берүүчүлүк функция-студенттерди курчап турган дүйнөнүн мыйзамдарын, алардын арасындагы мыйзам ченемдүүлүктөрүн таанып- билүүгө жана жалпы билимдердин системасын аң-сезиминде калыптандырууга үйрөтөт. Технологиялык функциялар-убакытты кыскартуу жана маалыматты бириктирүү, билим жана билгичтиктерди өстүрүү, калыптандыруу, ар башка дисциплиналардагы билим жана билгичтиктерди бири-бири менен айкалышуусу, түшүнүктөрдү системалаштыруу, өздөштүрүлгөн билимдердин кээ бирлерин четке кагуу, субординация жана координацияларды орнотууну камтыйт. Таалим-тарбиялык функциясы студенттерди билим, билгичтик жана көндүмдөргө калыптандырууга, илимий көз караштарды ажырата билүүгө, аларды ырааттуу кабылдоого тарбиялайт (38-39-бб.). Кыскасы, интеграциянын жалпы окуу программаларына тийгизген таасири, окуу китептериндеги, илимий адабияттар жана методикалык колдонмолордо интеграциянын колдонулушуна анализ

берилген жана Манас таануу педметин интеграциялап окутуунун оц жактары жана жетишпегендиктери көрсөтүлгөн.

Экинчи глава “ЖОЖдордун педагогикалык эмес багыттагы факультеттеринде Манас таануу тарых менен интеграциялап окутуунун модели жана аны жүзөгө ашыруу технологиялары” деп аталып, Манас таануу курсун тарых дисциплинасы менен интеграциялап окутуунун мазмуну жана модели (43-95-бб.) жана интеграциялоо үчүн окуу материалдарынын тематикалары, аларды тандоонун критерийлери жана принциптери, Манас таануу курсун тарых дисциплинасы менен интеграциялап окутуу боюнча методикалык иштердин системасы берилген (95-153-бб.) Манас таануу сабагынын эффективдүүлүгүн артырууда интеграциялап окутуу методун колдонуунун жолдору изилденген. Эпостун энциклопедиялык мазмуну, предметтер аралык, айрыкча тарых предмети менен интеграциялап окутуу, дүйнө таанытуу милдеттерин аткарылышынын моделдери түзүлгөн (51,53,56,57,67, 92-бб.).

Мындай модель менен сабак өтүү окутуу–тарбиялоо процесстериндеги эффективдүүлүгүн арттырууда өзгөчө мааниге ээ экенин тастыкталган. Анткени ар кандай предметтерден турган интеграциялык билим интеграциялык сабактардын жардамы менен ишке ашырылып, кеңири натыйжа берери ачык байкалгандыгы далилденген.

Үчүнчү глава ЖОЖдордо Манас таануу курсун тарых менен интеграциялап окутууну жүзөгө ашыруу боюнча жүргүзүлгөн педагогикалык эксперимент” деп аталып, педагогикалык эксперименттин жүрүшү, педагогикалык эксперименттин жыйынтыктары берилген (158-175-бб.). Эксперименталдык иштердин жыйынтыктарында төмөндөгүдөй бүтүмдөргө ээ болгон:

Тактап айтканда, студенттер Манас таануу предметин тарых предмети менен интеграциялап окутулгандан кийинки эпоско болгон мурдагы көз караштарынын кандайча өзгөрүлгөндүгү жөнүндө төмөнкүдөй жоопторду беришкен:

- Манас таануу илими боюнча биздин маалыматыбыз көбөйдү;

- Окуй турган, изилдей турган маселелердин өтө көптүгүнө ынандык;
- Эпостун кыргыз тарыхынан алынгандыгы б.а. баян жомок сыяктуу жоктон бар болуп жаралган эмес, тескерисинче бардан жаралгандыгы аныктадык;
- Манасчылыктын тышкы сыйкырдуу күчүн баамдадык;
- Эпоско болгон ишеничибиз артты, ыйык аалам экендиги, Манас аталарыбыздын арбактарына шек келтирбөөгө ынандык;
- Эпосту тарых менен талдоо жолдорун үйрөндүк;
- Предмет атуулдук сезимибизди курчутту, кыргыз экенибизге сыймыктандык;
- Диспуттарда улуттук аң-сезимибизди ойготууга болгон көз-караштарыбыз боюнча пикир алышууга, талаш-тартыштарга туруштук берип, ойлорубузду далилдөөгө аракеттендик;
- Чыгармачылыктарыбызды, өнөрлөрүбүздү көрсөттүгө мүмкүнчүлүк алдык: сүрөт коргөзмөсү, манас айтуу, улуттук буюмдарды жасоо, улуттук тамактар, оюндар, каада салттар, бийлер, элдик ырлар ж.б.(172-173-бб.).

Иштин аягында изилдоонун жалпы жыйынтыктары, корутундулар жана практикалык сунуштар, адабияттардын тизмеси, тиркеме берилген.

Мадумарова Малохат Косимовнанын диссертациялык ишинде берилген илимий жоболордун, жыйынтыктардын жана сунуштардын негизделиш даражасы жогору жана анын практикалык мааниси боюнча ЖОЖдордогу Манас таануу предметинин жумушчу программаларын, окуу китептерин, усулдук колдонмолорду түзүүчүлөр, методист-окумуштуулар жана мугалимдер пайдалануу менен билим берүүнүн сапатын жогорулатууга жардам берет.

Диссертациянын авторефератында изилдоонун мазмуну, негизинен, чагылдырылган, андан эмгектин логикасын андап билүүгө болот. Иштин теориялык ойлору практикада сынактан өткөрүлгөн.

Жарыяланган эмгектердин саны –12 жана алар теманын негизинде жазылган, ЖАК талап кылган басылмаларда жарыяланган.

Диссертациялык изилдоөдө жогорку окуу жайларда Манас таануу курсун тарых предмети менен интеграциялап окутуунун теориялык жана практикалык орчундуу маселелери ийгиликтүү аныкталышы менен бирге, иштин жалпы сапатына анча таасир эте албаган айрым кемчиликтер да кездешет. Алар:

1. Манас таануу курсун тарых предмети менен интеграциялап окутуудагы көйгөйлөр жана аны чечүүнүн жолдору озунчө, тереңирээк каралса болмок.
2. Манас таануу курсу боюнча студенттердин өз алдынча иштөө боюнча маселелерге көңүл бөлүнбөй калган.

Жыйынтыктап айтканда, Мадумарова Малохат Косимовнанын “Жогорку окуу жайларда Манас таануу курсун тарых предмети менен интеграциялап окутуунун илимий-методикалык негиздери” аттуу темадагы 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча диссертациялык иши жана анын авторефераты Кыргыз Республикасынын Жогорку Аттестациялоо комиссиясынын «Окумуштуулук даражаларды ыйгаруу тартиби жөнүндөгү жобосунун» 10. пунктунун талаптарына ылайык иштелип чыккан эмгек болуп саналат. Изилдөөнүн автору Мадумарова Малохат Косимовна аталган адистик боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу.

Расмий оппонент,

К.И.Скрябин атындагы КУАУнун Мамлекеттик тил жана тарбия иштери боюнча проректору, педагогика илимдеринин доктору, профессор

Батаканова С.Т.

